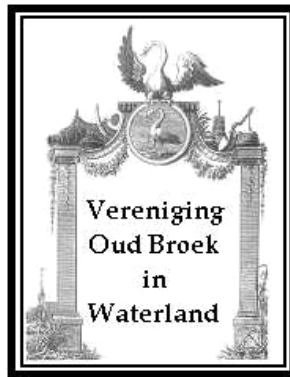

BROEKER

BIJDRAGEN

Uitgave van de Vereniging "Oud Broek in Waterland"

Verschijnt 1 tot 2 maal per jaar.
Wordt aan de leden gratis toe-
gezonden.
Redactieadres: Leeteinde 5^A,
1151 AJ, Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts met toestemming.
Copyright © 2011 Broek in Waterland
ISSN: 1875-3876.
Nr 61 (september 2011)

EEN BROEKER KWESTIE OP HOOG NIVEAU

Waarom zouden we nog eens ingaan op een gebeurtenis uit de Broeker geschiedenis, die al uitvoerig aan de orde is geweest in de Broeker Bijdragen? (Broeker Bijdrage nr.12) De heer A.P. Bruigom heeft in 1976 al beschreven hoe de Broeker regenten botsten met grondeigenaar Meynard Troye, die een boerderij in de Belmermeer verpacht had aan een boer van buiten. Het leidde ertoe dat twee burgemeesters gevangen werden gezet in Hoorn!

Deze schokkende gebeurtenis heeft ook zijn weerslag gehad buiten Broek. Het conflict tussen de Broeker regenten en de koopman uit Amsterdam heeft namelijk een heftige discussie binnen de Hoge Raad uitgelokt. Bovendien heeft het geleid tot een hooglopend geschil tussen de Hoge Raad en de Staten van Holland. Hoe vaak heeft Broek in zijn geschiedenis zoveel opwinding teweeg gebracht? Er is dus alle reden om eens te kijken naar deze gevolgen van de weigering van Broek om Wouter Beets in de Belmermeer toe te laten.

Het geval Wouter Beets

Vanouds moesten lieden, die zich in Broek wilden vestigen, daarvoor toestemming hebben van de burgemeesters. In 1724 had een boer uit Berkhout, Wouter Beets, een pachtboerderij in de Belmermeer betrokken, zonder die toestemming zelfs maar te vragen. Hij was dan ook door de schout verwijderd. De eigenaar en verpachter van de boerderij, Meinard Troye, had zich daarover beklagd bij de Gecommitteerde Raden van het Noorder Kwartier in Hoorn, en dit college (te vergelijken met Gedeputeerde Staten van Noord-Holland nu) had de regenten van Broek bevolen Beets alsnog toe te laten. De Broeker burgemeesters weigerden dat en

lieten Beets nog eens uit Broek verwijderen. Daarop werden zij op het matje geroepen in Hoorn, waar de twee afgevaardigde burgemeesters wegens ongehoorzaamheid en minachting van het gezag van Gecommitteerde Raden, in de kerker werden geworpen. De burgemeesters weigerden namelijk zich te verantwoorden: zij vonden dat ze Gecommitteerde Raden geen verklaring schuldig waren, omdat ze zich op hun aloude privileges konden beroepen. Voor de regenten van Broek was de afloop echter niet glorieus: Gecommitteerde Raden wendden zich tot de Staten van Holland – hun “baas” en de hoogste gezagsdragers in Holland – en dezen gaven hun gelijk. Broek moest zich, om de gegijzelde burgemeesters vrij te krijgen, wel neerleggen bij het bevel van Gecommitteerde Raden en heeft Wouter Beets toegestaan de door hem gepachte boerderij te betrekken.

De regenten van Broek waren intussen niet eigenmachtig opgetreden tegen Wouter Beets, zij hadden zich van tevoren gewend tot de Hoge Raad. De eerste keer dat zij dat deden was in januari 1724, toen Beets de boerderij betrok. De tweede keer in juli van datzelfde jaar, toen Beets was teruggekomen en de twee Broeker burgemeesters in Hoorn gevangen waren gezet. Beide keren had de Hoge Raad het verzoek van Broek ingewilligd en een “voorlopige voorziening” afgegeven, een bevel waarbij, in afwachting van een definitieve beslissing over de vraag wie in zijn recht stond, het Beets voorlopig werd verboden de boerderij in Broek te betrekken. Het was dus niet alleen voor de bestuurders van Broek maar ook voor de Hoge Raad een bittere pil dat zij opzij werden geschoven door de Staten van Holland. Hoe kon dit gebeuren ?

Vooraf een opmerking over de Hoge Raad in 1724. Dat is niet de tegenwoordige Hoge Raad der Nederlanden, die pas in 1838 is opgericht, maar zijn voorganger, de Hoge Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland, die in 1581 door Willem van Oranje was opgericht. Die vroegere Hoge Raad had ook een andere functie. De tegenwoordige Hoge Raad komt bijvoorbeeld pas aan het woord in cassatie, een soort hoger beroep, nadat eerder bij lagere rechters is geprocedeerd. Zo’n voortraject was bij de vroegere Hoge Raad niet altijd nodig. In sommige zaken kon men zich direct tot de Hoge Raad wenden, met name als men wilde klagen over een stoornis in het bezit, bijvoorbeeld van een huis, en men voorlopig, in afwachting van een definitieve beslissing, de bestaande situatie gehandhaafd wilde zien. Precies zo’n zaak had Broek aanhangig gemaakt.

Het was destijds niet gebruikelijk de uitspraken van de Hoge Raad te publiceren. Zij werden wel vastgelegd in het archief van de Hoge Raad, maar daarbij werden de redenen voor de beslissing, de motivering, niet vermeld. Het is dan ook heel bijzonder, dat we de motivering van een aantal beslissingen van de 18e eeuwse Hoge Raad toch kennen. Dat komt omdat de toenmalige president van de Raad, Cornelis van Bijkershoek, en diens opvolger en schoonzoon Willem Pauw, in vele zaken privé-aantekeningen maakten van de besprekingen in de Raad. Deze – in het Latijn geschreven – *Observationes tumultuariae* (Cornelis van Bijkershoek) resp. *Observationes tumultuariae novae* (Willem Pauw), die de jaren 1704 - 1787 beslaan, zijn in de 20e eeuw gepubliceerd. In twee van zijn *Observationes* uit 1724¹ gaat Van Bijkershoek vrij uitvoerig in op de zaak van Broek. Was dat omdat hij zich al eerder had opgewonden over de inmenging van de Staten van Holland met de rechtspraak van de Hoge Raad ?

Het aardige van de *Observationes* is dat Van Bijkershoek in zijn aantekeningen de discussies beschrijft, die in de beslotenheid van de raadkamer van de Hoge Raad werden gevoerd. Zulke discussies komen – ook nu nog - gewoonlijk niet naar buiten; dat is “het geheim van de raadkamer”. Maar deze privé-aantekeningen waren alleen voor eigen gebruik bestemd en Van

Bijnkershoek heeft daarin van alles opgetekend over zijn eigen opinies en die van zijn collega's. Vooral legt hij graag uit waarom hij gelijk heeft en de andere raadsheren natuurlijk niet. Dat doet hij ook uitgebreid in de zaak van Broek.

Een beperking van de *Observationes tumultuariae* – zoals van vrijwel alle rechtspraakverzamelingen – is dat er niet in staat wat vervolgens met de beslissing van de Hoge Raad is gebeurd. Toch is daarover in dit geval ook meer bekend. In de gebundelde Resoluties van de Staten van Holland² is iets van het vervolg van de opwinding van Van Bijnkershoek te vinden.

Laten we het verloop van de kwestie chronologisch bekijken, het levert een interessant verhaal op.

1 juli 1724, de Hoge Raad (*Observationes tumultuariae* nr.2048)

Op 1 juli noteerde Van Bijnkershoek, kort samengevat, het volgende. Op 14 januari hebben de regenten van Broek - volgens Van Bijnkershoek het rijkste dorp van Waterland - van de Hoge Raad een *mandament van maintenue* verkregen tegen een boer (de ons bekende Wouter Beets³) die van elders was gekomen en land in Broek had gehuurd. Dit *mandament*⁴ was een tijdelijke maatregel betreffende het bezit van de zaak in geschil, waarbij het de boer voorlopig, in afwachting van een definitieve beslissing door de Hoge Raad, verboden werd de door hem gepachte boerderij te betrekken. Nu wendden de regenten van Broek zich weer tot de Hoge Raad, dit keer niet alleen met een klacht tegen Beets, maar nu ook tegen de Gecommitteerde Raden van het Noorder Kwartier. Want niet alleen hadden Gecommitteerde Raden de regenten van Broek bevolen Beets tóch toe te laten, ze hadden zelfs twee Broeker burgemeesters gevangen gezet wegens het negeren van hun eerdere bevelen. Daarom verzochten de regenten van Broek nu zowel tegen de boer als tegen Gecommitteerde Raden een *mandament van complainte*. Dit mandament was een verlof tot dagvaarding voor de Hoge Raad (dagvaarding was alleen toegestaan na voorafgaand verlof van de Hoge Raad), waaraan een bevel kon worden gekoppeld om voorlopig de oude toestand te handhaven of te herstellen.

De hele Hoge Raad was het erover eens dat zo'n mandament in ieder geval moest worden gegeven tegen de boer, maar mocht het ook tegen Gecommitteerde Raden? Volgens Van Bijnkershoek's collega-raadsheren wel: in het veel gebruikte handboek voor de procespraktijk van Willem van Alphen, de "Papegaij", vonden zij een precedent uit 1670. Van Bijnkershoek had een andere mening: overheidsinstanties mochten volgens hem alleen voor de Hoge Raad gedagvaard worden in zaken waarin zij *privatorum loco*, op dezelfde voet als particulieren optraden, dus niet als gezagsdragers. Zulke zaken waren bijvoorbeeld geschillen over de eigendom van grond en volgens hem – voor ons verrassend – over het recht om ambtenaren of schepenen te benoemen, zoals in de door zijn collega's aangehaalde zaak uit de Papegaij. Maar in geschillen over de uitoefening van overheidsgezag *ex officio*, zoals hier, was het volgens Van Bijnkershoek niet mogelijk een overheidsinstantie voor de Hoge Raad te dagvaarden. De andere raadsheren waren het hier echter niet mee eens en omdat Van Bijnkershoek de enige was die tegenstemde, werd niet alleen tegen de boer, maar ook tegen Gecommitteerde Raden een mandament verleend (uiteraard zonder dat van die ene tegenstem iets naar buiten kwam).

5 juli 1724, de Staten van Holland (brief Gecommitteerde Raden en resolutie Staten)⁵

De Gecommitteerde Raden van het Noorder Kwartier vonden dat hun gezag door deze maatregel van de Hoge Raad werd ondermijnd; hoogst verontwaardigd wendden zij zich tot de Staten van Holland. Volgens Gecommitteerde Raden was dit een politieke kwestie waarover zij geen verantwoording schuldig waren aan justitie, maar alleen aan de Staten. Eigenlijk waren de Staten en de Gecommitteerde Raden nauw verweven. De Staten van Holland wezen steeds enkele van hun leden aan om gedurende een bepaalde periode op te treden als Gecommitteerde Raden, het waren dus eigenlijk dezelfde personen. Uiteraard waren de Staten het geheel en al eens met Gecommitteerde Raden. Op de dag waarop zij de brief van Gecommitteerde Raden ontvingen, 5 juli 1724, namen de Staten van Holland dan ook terstond een resolutie aan, waarin zij besloten deze zaak “te houden voor een dispositie in een saack van Politie” (= politiek). Kortom, rechters mochten zich hier niet mee bemoeien, voor klachten over dit soort zaken kon men alleen bij de Staten terecht.

Voor het overige verwezen de Staten de zaak, volgens een toen al beproefd recept, naar een commissie uit hun midden “voor consideratie en advies”. Die commissie moest ook overleggen met de Gecommitteerde Raden van beide kwartieren over maatregelen om het gezag van deze Raden te handhaven tegenover de minachting door plaatselijke overheden als Broek. Intussen verleenden de Staten aan Gecommitteerde Raden een machtiging om, bij wijze van voorlopige maatregel, de regenten van Broek te bevelen Wouter Beets tot nader order “sonder eenige de minste oppositie of verhinderinge (...) gerustelijk in haar District te laten wonen”. Ook werd Broek verboden “sich met eenige middelen van rechten of andere daartegens te bedienen”.

De regenten van Broek moesten Wouter Beets dus toelaten en mochten geen gebruik maken van het rechterlijk bevel dat de Hoge Raad had uitgevaardigd. Wel moesten Gecommitteerde Raden de gegijzelde burgemeesters Jan Ronksen en Claas Pater vrijlaten, maar alleen “op der selver versoek” en – niet onbelangrijk – na “betaalinge van de kosten der detensie”. De burgemeesters moeten dus zelf de “hotelkosten” betalen.

Dit besluit moest per missive meegedeeld worden aan de president en leden van de Hoge Raad, want ook die had zich er maar aan te houden.

7 en 12 juli 1724, de Hoge Raad (*Observationes tumultuariae* nr.2051)

Bij de Hoge Raad leidde deze missive, begrijpelijkerwijs, tot grote opschudding. Vooral het verbod aan de regenten van Broek om gebruik te maken van de door de Hoge Raad gegeven bevelschriften wekte verontwaardiging: zomaar, zonder de Hoge Raad (en de regenten van Broek) te horen werden hier rechterlijke bevelen aan de kant geschoven, dat was een duidelijke aantasting van het gezag van de Hoge Raad.

Zoals we hebben gezien had Van Bijkershoek tegen het geven van een bevel aan Gecommitteerde Raden gestemd, maar nu dat bevel er eenmaal lag moest het wel gehandhaafd worden. Daarom, zo noteerde Van Bijkershoek op 7 juli, meenden enkele raadsheren dat omwille van de waardigheid van de Hoge Raad een antwoord aan de Staten moest worden geschreven, opdat de Staten zo niet in deze zaak, dan toch in de toekomst verstandiger zouden oordelen en niet de waardigheid van de Hoge Raad te grabbel zouden gooien⁶. Maar de meerderheid, ging Van Bijkershoek verder, was bang dat de Staten dan nog

bozer zouden worden en meende dat “voor ons slechts de roem van de onderdanigheid was weggelegd”⁷. En zo werd besloten af te zien van een antwoord.

Maar op 12 juli is de stemming omgeslagen. De Hoge Raad bedenkt bij nader inzien dat de Staten, bij het schrijven van de brief van 5 juli, eigenlijk misleid waren, dat ze hun vergissing wel zouden inzien en dat de Hoge Raad niet bang hoefde te zijn voor hun verontwaardiging; “in een zaak die zo’n slecht voorbeeld vormde kon de Raad niet afzien van een reactie zonder zijn eigen waardigheid en de eer van het recht te schaden”⁸. Met algemene stemmen werd besloten alsnog een brief te sturen waarin deze visie van de Hoge Raad moest worden uitgelegd. Op 13 juli schreef Van Bijkershoek die brief en liet hem aan de Staten overhandigen. Tevreden noteerde Van Bijkershoek later dat de brief niet alleen door de andere raadsheren werd goedgekeurd, maar “als juist is wat gefluisterd wordt”⁹ ook door de leden van de Staten zelf.

12 juli 1724, de brief van de Hoge Raad aan de Staten van Holland¹⁰

In de *Observationes tumultuariae* staat verder niets over deze brief en de zaak van Broek komt er niet terug. Van Bijkershoeks brief staat echter volledig afgedrukt in de Resolutieboeken van de Staten van Holland en daaruit blijkt dat Van Bijkershoek een sterk pleidooi voor het standpunt van de Hoge Raad heeft gehouden.

Hij begint diplomatiek: de raadsheren aarzelen niet “respectueuselijk te defereeren” aan de resolutie van de Staten. Maar vanouds mogen zelfs gewone particulieren zich tot de overheid wenden als zij menen dat deze bij een beslissing is misleid, de Hoge Raad mag dat dus helemaal. Bovendien worden in de Nederlanden justitiezaken vanouds zo zorgvuldig behandeld, dat rechters niet mogen letten op brieven van de overheid, die de rechtspraak zouden kunnen belemmeren. In het bijzonder artikel 9 van de Instructie van de Hoge Raad van 1581 verbiedt de raadsheren vertraging of belemmering van de rechtspraak toe te laten wegens “eenige beslooten Brieven, al waaren die van de hooge Overigheyt of Staaten”. Op grond hiervan hoopt de Hoge Raad dat de Staten het niet euvel zullen duiden dat de Hoge Raad nog “eenige reflexien” onder hun ogen wil brengen “waar van wy de gevolgen met alle eerbiedt laten aan de nader overweeginge van U Edele Groot Mog.”.

Maar dan komt het. Eerst over de vorm van het besluit van de Staten: het is toch niet hun gewoonte resoluties uit te vaardigen op grond van een klacht van één partij, zonder de andere kant eerst te horen? In dit geval heeft de Hoge Raad niet kunnen ontdekken dat de regenten van Broek zijn gehoord of dat ze wegens tijdsgebrek niet gehoord konden worden. En de Staten hebben toch ook nooit een rechterlijk bevel buiten werking gesteld, of een partij verboden daarvan gebruik te maken, zonder het betrokken gerecht te horen over de redenen voor dat bevel?

Over de zaak zelf wil de Hoge Raad zich niet uitlaten. Of Broek inderdaad het recht heeft mensen die uit een ander district komen, niet toe te laten zonder uitdrukkelijke toestemming, daarover zou de Hoge Raad, na het horen van Gecommitteerde Raden, pas na rijp beraad hebben beslist “als die quaestie aan onse judicature was (over)gelaten”. Maar de Hoge Raad kan niet nalaten op te merken dat Gecommitteerde Raden – ook die van Zuid-Holland – zowel op het gebied van politiek als van justitie, slechts die bevoegdheden hebben die hun speciaal zijn toegekend, terwijl in alle andere zaken, hetzij de Staten, hetzij de steden, hetzij de hoven van justitie (Hof van Holland en Hoge Raad) bevoegd zijn. “Waar uyt, onses bedunckens, dan volgt, het zy dese saack van de nonadmissie werdt opgenomen voor een saack van Politie, of

wel van Justitie, dat (...) gelyck wy deselve delegatie nergens hebben konnen vinden, ons seer bedenckelijck voorkomt de competentie van gemelde Heeren Gecommitteerde Raaden, om dien aangaande eenige de minste dispositie te konnen exerceeren”. Met andere woorden, wie er ook bevoegd is in dit soort zaken, in ieder geval niet Gecommitteerde Raden.

“Komende het selve ons noch te bedenckelijcker voor”, vervolgt Van Bijnkershoek, omdat de “Waerschouwingh” van de Staten van 8 augustus 1682¹¹ zeer veel disputen over de toelating van personen uit het ene in het andere district heeft opgeleverd, die altijd zijn beschouwd als zaken van justitie. In die geschillen is altijd beslist op basis van “Privilegien, Keuren en andere Tituls”, zoals ook door “die van Broeck” zijn aangevoerd. Met klachten over de schending van dat soort privileges heeft men zich altijd gewend tot de “ordinaris Justitie (...). De exempelen daar van zyn soo meenighvuldigh, dat een narré van de selve U Edele Groot Mog. soude verveelen”. Broeck heeft dus geen andere weg gevolgd dan de gebruikelijke en de Hoge Raad bevindt zich nu “in de uysterste perplexiteyt wat voet wy ons in het toekomende sullen houden”. Moet hij voortaan de behandeling van dit soort zaken weigeren?

Daarbij geeft de Hoge Raad de regenten van Broeck nog een steuntje in de rug. Kan wel gesproken worden van “vilipendie” (minachting) van het bevel van Gecommitteerde Raden, nu Broeck niets anders heeft gedaan dan langs de gewone weg de hulp van justitie te vragen om voor zijn recht op te komen? Rechtvaardigt het gebruik maken van een gewoon rechtsmiddel (“dat aan niemandt werdt geweygert”) dat Gecommitteerde Raden twee burgemeesters van Broeck “emprisonneeren, en, soo als geseght wordt, op een indigne manier tracteeren”?

Het eind van de brief is weer uiterst beleefd: de raadsheren verzoeken de Staten hun niet kwalijk te nemen dat zij in alle onderdanigheid en vol eerbied, dit alles aan hen voorleggen, waarbij zij “sonder eenigh versoeck daar by te voegen” aan de “hooghwyse consideratien” van de Staten overlaten te overdenken wat voor schade het gedrag van Gecommitteerde Raden kan aanrichten aan het gezag van de rechtspraak. En een vriendelijk verzoek: zouden de Staten, als in een geschil voor een “Collegie van Justitie in het hooghste ressort” een van de partijen hen benadert, voortaan weer – zoals vroeger altijd is gebeurd – dat college willen horen voordat zij één partij gelijk geven? Maar natuurlijk “ons submitteerende, gelyck wy bereid zyn in alle gevallen te doen, aan de beveelen van U Edele Groot Mog.”.

13 juli, 15 juli en 15 oktober 1724, de Staten van Holland

Wat de Staten vonden van deze brief blijkt niet uit het Resolutieboek. Daar staat alleen (op p.575) dat (ook) deze brief in handen van de commissie “tot de saaken van Justitie” wordt gesteld, die de vergadering daarover van advies moet dienen. Of dat advies dan wel een besluit er ooit is gekomen, is in het Resolutieboek niet te vinden. Wel vermeldt dat boek (op p.578) dat de Staten op 15 juli een brief van Gecommitteerde Raden hebben ontvangen waarin staat dat zij overeenkomstig de resolutie van 5 juli de regenten van Broeck hebben bevolen Wouter Beets voorlopig toe te laten en dat zij op 12 juli de gegijzelde burgemeesters op hun verzoek hebben vrijgelaten, waarna dezen naar Broeck zijn vertrokken. Deze brief wordt door de Staten voor kennisgeving aangenomen en in handen gesteld van dezelfde commissie als de brief van de Hoge Raad. Datzelfde gebeurt op 15 oktober met een rekest van de regenten van Broeck over de resolutie van 5 juli, waarin zij de Staten verzoeken hun rechten te eerbiedigen (p. 857). Eigenlijk reageren de Staten niet op alle bezwaren die binnenkomen en zo blijft hun beschikking gehandhaafd.

Achtergrond

Voor ons is het opvallendste in deze gang van zaken wellicht dat de bevelschriften van de Hoge Raad zonder meer door de Staten van Holland opzij konden worden geschoven. Weliswaar protesteerde de Raad (na enige aarzeling), maar uiteindelijk moest hij zich erbij neerleggen; kennelijk betwijfelde niemand dat de Staten deze bevoegdheid hadden. Om dit te begrijpen dient in de eerste plaats bedacht te worden dat de tegenwoordige ideeën over de *trias politica* (het onderscheid tussen de drie staatsmachten: wetgeving, bestuur en rechtspraak) en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, toen nog niet bestonden¹². Rechtspraak werd oorspronkelijk door de vorst uitgeoefend, het was slechts een onderdeel van de bevoegdheden van de koning. Toen het Hof van Holland en de Hoge Raad in de 16^e eeuw deze taak kregen, zag men dat als een vorm van delegatie van die oorspronkelijk aan de soeverein – eerst de vorst, na de afzwering van Philips II de Staten – toekomende bevoegdheid. In een vaak aangehaald advies uit 1617¹³ betoogde Hugo de Groot dan ook dat de Staten de toegekende bevoegdheid net zo goed aan Hof en Hoge Raad konden ontnemen als zij die gegeven hadden – en zeker daar beperkingen in mochten aanbrengen.

Nu was de bevoegdheid van Hof en Hoge Raad al bij hun instelling beperkt tot zaken van “justitie”, te onderscheiden van “politie”¹⁴. In deze tegenstelling had “politie” de betekenis van (algemeen) bestuur en in geschillen die daarover gingen, in “politieke” zaken, waren dus niet het Hof van Holland of de Hoge Raad bevoegd, maar de Staten; dat stond met zoveel woorden in de Instructies van Hof en Hoge Raad. Om onderwerpen aan hun bevoegdheid te onttrekken behoefde men die dan ook alleen maar “politiek” te noemen. Een berucht geschilpunt in deze was de kwestie van de zg. politieke uitzettingen uit de steden, de verbanning om politieke redenen. Tot uitzetting kon worden besloten bij “bevel” van de plaatselijke burgemeesters. Nadat de Hoge Raad in 1615 een beroep tegen zo’n verbanning in behandeling had genomen, steunden de Staten van Holland – gewapend met het eerdergenoemde advies van De Groot – in de zogenaamde Scherpe Resolutie van 4 augustus 1617 de stedelijke besturen in hun betoog dat dit een politieke zaak was, waarover het Hof en de Hoge Raad niets te zeggen hadden en waarin alleen beroep op de Staten openstond.

Ook later ontstonden telkens discussies over de vraag of zaken politiek of justitieel waren. Om daar een eind aan te maken vaardigden de Staten bij resolutie van 12 juli 1674¹⁵ nogmaals een verbod uit aan Hof en Hoge Raad om zich met politieke zaken te bemoeien. Daarbij droegen zij hun eigen commissie van justitie op, een advies op te stellen over de vraag welke onderwerpen politiek waren en welke justitieel. Hiervan is echter nooit meer iets vernomen, zodat in geval van twijfel toch steeds weer ad hoc moest worden beslist, zoals in de zaak van Broek. Die beslissing werd dan genomen door de Staten, die nu eenmaal uiteindelijk de beslissingsmacht hadden en de zaak uiteraard meestal politiek vonden. Hoewel Hof en Hoge Raad bij verschillende gelegenheden (ook in 1674) bleven protesteren, hebben zij zich in de praktijk wel bij de beslissingen van de Staten moeten neerleggen. Tegen deze achtergrond is niet verwonderlijk dat de Staten ook de zaak van Broek, overeenkomstig het pleidooi van Gecommitteerde Raden, tot een politieke zaak bestempelden en dat de Hoge Raad zich daarbij heeft neergelegd.

Toch zijn in de 17^e en 18^e eeuw veel discussies gevoerd over de beperkingen van de bevoegdheid van Hof van Holland en Hoge Raad door de Staten, maar die discussies gingen (ook in dit geschil) in hoofdzaak over de vraag in welke *vorm* de Staten daartoe mochten besluiten.

Het Hof van Holland en de Hoge Raad stelden zich op het standpunt dat de bevoegdheid, die hun in de 16^e eeuw was gegeven in formele Instructies (dat waren gepubliceerde plakkaats of ordonnanties), ook alleen door wetgeving in dezelfde vorm beperkt kon worden. Maar voor het uitvaardigen van plakkaats was een besluit met algemene stemmen vereist en dat was niet zo eenvoudig te realiseren, misschien wel omdat sommige kleine steden in Hof en Hoge Raad enige bescherming zochten tegen de overmacht van Amsterdam en andere grote steden.

Aan de andere kant - aldus Hof en Hoge Raad - als hun bevoegdheid door de Staten bij eenvoudige meerderheid zou kunnen worden beperkt, zouden kwaadwillende stadsbesturen bepaalde zaken wel erg makkelijk aan het gezag van deze rechters kunnen onttrekken. Dat de stadsbesturen de meerderheid van de Staten makkelijk op hun hand zouden krijgen, was te verwachten omdat dat college vrijwel geheel uit hun eigen afgevaardigden bestond. Waar bleef het recht dan?

Voor de Hoge Raad was een extra argument dat artikel 9 van zijn Instructie de leden van de Raad uitdrukkelijk verbood te letten op "privative toegezonden missives" die hen van hun taak af zouden willen houden, vooral als die missives afkomstig waren van de overheid. Een niet-gepubliceerde "eenvoudige resolutie" van de Staten, waarin de Raad de bevoegdheid om over een zaak te oordelen ontnomen werd, beschouwden de raadsleden als zo'n missive waarop zij niet mochten letten; vandaar het beroep op dit artikel door Van Bijkershoek in de brief van 12 juli 1724.

Ook dit argument heeft echter geen effect gehad. Weliswaar heeft de Hoge Raad in de resterende jaren van de Republiek nog verschillende keren geprotesteerd als de Staten van Holland zijn bevoegdheid weer eens wilden inperken, maar net als Broek in deze zaak heeft ook de Hoge Raad zich uiteindelijk telkens bij het machtswoord van de Staten moeten neerleggen. Het recht kan nu eenmaal niet zijn loop hebben als het eenvoudig opzij wordt gezet door (politieke) macht.

Doesburg februari 2010/augustus 2011,

A.G. Pos

¹ Opgenomen op p.17-20 van *Observationes tumultuariae* deel III, uitgegeven door E.M. Meijers, A.S. de Blécourt, F.J. de Jong, K.N. Korteweg, G.J. ter Kuile, W.S. van Spengler en B.M. Telders (Haarlem 1946).

² Per jaar gepubliceerd van 1524 – 1793.

³ De *Observationes tumultuariae* zijn geheel geanonimiseerd. Van Bijkershoek gebruikt geen namen; hier heeft hij het over een "colonus".

⁴ Van Bijkershoek gebruikt de Romeinsrechtelijke term "interdictum uti possidetis".

⁵ De brief van 5 juli 1724 is in de Resolutiën van de Staten van Holland en West-Friesland van het jaar 1724 opgenomen op p. 471 e.v.; de resolutie van de Staten direct daarna op p. 477 en 478. Deze resolutie is ook samengevat op p.68 van het artikel van Bruigom.

⁶ "...quo, si non in hac specie, in posterum certe prudentius consulerent, nec dignitatem Senatus, ante non auditi, prostituerent".

⁷ "Sed plurimi putabant obsequii gloriam nobis relictam esse".

⁸ "Quum Senatus deinde intellexisset ab indignatione Ordinum nihil esse metuendum, iis re vera esse subreptum, et cordatiores id agnoscere, nec posse Senatum, salva dignitate sua, nec salvo honore justitiae supersedere rescripto in causa exempli tam pessimi".

⁹ "Si verum fama susurra".

¹⁰ Opgenomen in de Resolutiën van de Staten van Holland en West-Friesland, jaar 1724, p.571. Een aantal van de hierin opgenomen argumenten is blijkens het artikel van Bruigom later ook gebruikt in de brief van de advocaat van Broek aan de Staten van Holland.

¹¹ Groot placaet-boek vervattende de placaten, ordonnantien ende edicten van de Staten-generaal der Vereenighde Nederlanden ende van de Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, mitsgaders van de Staten van Zeelandt ('s-Gravenhage/Amsterdam 1658 – 1796), III, p.1420. Bij deze verordening werd bepaald dat het bestuur van een stad of dorp een jaar na de vestiging van iemand uit een andere plaats verantwoordelijk werd voor de zorg in geval van armoede of ziekte van de 'immigrant'.

¹² Montesquieu's werk "De l'esprit des lois", waarin dergelijke gedachten voorkomen, is pas in 1748 gepubliceerd. Recent over deze verhoudingen in de Republiek E.J.M.C. Broers en B.M. Jacobs (red.), "Interactie tussen wetgever en rechter vóór de Trias Politica" (Handelingen van een congres te Tilburg op 12 en 13 december 2002), Den Haag 2003.

¹³ Hollandse Consultatiën ("Consultatien, Advysen en Advertissemten gegeven ende geschreven by verscheyden treffelijcke rechtsgeleerden in Hollandt"), III (2) (Rotterdam 1648), 326 (eigenlijk 226; p.606-638), nr.22.

¹⁴ Zie de dissertatie "Politie en Justitie" van J.V. Rijpperda Wierdsma (Leiden 1937), waaraan ik hier veel ontleen.

¹⁵ Groot placaet-boek III, p.692 (daar gedateerd op 12 juni 1674).